

Matytsina proti Rusku, rozsudek ze dne 27. 3. 2014 - K možnosti obhajoby prozkoumat a zpochybnit znalecké posudky ohledně zdravotního stavu poškozené a k selektivnímu přístupu k takovým důkazům

Stěžovatel: Matytsina

Žalovaný stát: Rusko

Číslo stížnosti: 58428/10

Datum: 27.03.2014

Článek Úmluvy: čl. 6 odst. 1
čl. 6 odst. 3 písm. d)

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: dokazování/důkaz/důkazní břemeno, kontradiktorní řízení, prokázání viny zákonným způsobem, rovnost zbraní, spravedlivý proces, trestní řízení, výslech svědků, znalec/znalecký posudek

Český právní řád: čl. 37 odst. 2, 3 a článek 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod
§ 89 odst. 2, § 101, § 105, § 108, § 110a, § 211 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

Významnost: 2

K možnosti obhajoby prozkoumat a zpochybnit znalecké posudky ohledně zdravotního stavu poškozené a k selektivnímu přístupu k takovým důkazům

Autorský komentář:

Předkládaný rozsudek ESLP se vyjadřuje, za použití odkazů na jeho dřívější rozhodnutí, k možnosti použít svědeckou výpověď poškozené získanou ve vyšetřování, aniž by tato byla vyslechnuta v řízení před soudem ve veřejném slyšení, s ohledem na „nízký význam této svědecké výpovědi pro odsouzení stěžovatelky“ a zejména k právu obhajoby zpochybnit nejen znalecký posudek o rozhodném zdravotním stavu poškozeného jako takový, ale také věrohodnost těch, kteří jej vypracovali, a to prostřednictvím přímého kladení otázek. Dále je v tomto rozhodnutí zdůrazněno, že vnitrostátní pravidla o přijatelnosti důkazů nesmí zbavit obhajobu možnosti efektivního zpochybnění takového znaleckého posudku rovněž předložením jiných stanovisek a znaleckých posudků, neboť obhajoba musí mít možnost předložit vlastní protidůkazy.

Základní zásady spravedlivého procesu také vyžadují, aby obžaloba nezatajovala žádné důkazy opatřené v přípravném řízení a zpřístupnila obhajobě „všechny hmotné důkazy, které má k dispozici,

ať už svědčí ve prospěch či neprospěch obviněného“.

Přínosem předkládaného rozhodnutí je zmapování a rozvinutí judikatury ESLP zejména k dokazování svědeckou výpovědí poškozené a zejména znaleckými posudky v situaci, kdy přístup k znaleckému dokazování v trestním řízení je poměrně často předmětem rozhodování soudů, a to včetně Nejvyššího soudu.

(Prof JUDr. Pavel Šámal)

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatelka byla instruktorkou sdružení „Umění žít“, které si kladlo za cíl popularizaci zdravého života, pomoc lidem ve stresových situacích a zlepšení jejich společenských a rodinných vztahů V roce 2002 paní s iniciály S. D., která se účastnila cvičení vedených stěžovatelkou, začala trpět psychickými problémy a byla několikrát hospitalizována. Podle doktorů na klinice, kde byla žena léčena, měla její duševní porucha spojitost s účastí na programech sdružení, které bylo v lékařské dokumentaci označeno jako „sekta“ (§ 6 - 15).

Dne 24. 7. 2003 policejní vyšetřovatel vyslyšel paní S. D. ohledně událostí Z roku 2002. S. D. charakterizovala praktiky sdružení jako vymývání mozku. Podle její výpovědi přestala během období, kdy navštěvovala kurzy sdružení, téměř jíst, protože jí lektori tvrdili, že jídlo je jed. Vyšetřovatel nařídil odborné lékařské vyšetření paní S. D. Podle závěrů vyšetření ze dne 25. 7. 2003, jehož zpravodajkou byla dr. Ig., měla její duševní porucha spojitost s účastí na programech sdružení. Podle posudku úřadu forenzního lékařství ze dne 19. 11. 2003 byla duševní porucha paní S. D. „s největší pravděpodobností“ spojena s její účastí na programech sdružení. Podle druhého posudku úřadu ze dne 9. 4. 2004 byla v případě paní S. D. její duševní porucha způsobena technikami používanými sdružením. Podle zprávy psychiatra dr. Iv. ze dne 23. 11. 2004 byly aktivity sdružení „medicínské“, a proto vyžadovaly povolení (§ 16 - 33).

Dne 26. 11. 2004 byla stěžovatelka obviněna z trestného činu „nezákonné lékařské praxe“, neboť poskytovala lékařské služby paní S. D. (údajně oběti) bez nezbytných oprávnění a průpravy. Dne 16. 12. 2004 obdržela obhajoba odborný posudek čtyř lékařů, podle nichž, měly programy sdružení pozitivní účinky na většinu lidí v posuzované skupině. Není jasné, zda bylo stanovisko založeno do spisu. Podle zprávy dr. Iv. ze dne 1. 4. 2005 lze charakterizovat aktivity sdružení jako „lidové léčitelství“, které vyžaduje povolení. V dubnu 2005 obhajoba požádala vyšetřovatele o výslech svědků, aby bylo vyjasněno, zda jsou zapotřebí další psychiatrická vyšetření paní S. D. Žádosti nebylo vyhověno. Právní zástupkyně stěžovatelky si dále vyžádala stanovisko profesora lékařské univerzity, který příčinnou souvislost mezi účastí paní S. D. na činnosti sdružení a její duševní poruchou zpochybnil, stejně tak právní zástupkyně vyžádané stanovisko tří znalců zkritizovalo postup při vyšetření S. D. dne 25. 7. 2003 a zprávu z něj označili za neúplnou a nespolehlivou (§ 34 - 51).

Dne 23. 7. 2007 soud prvního stupně zprostil stěžovatelku obžaloby. Podle soudu si stěžovatelka neuvědomovala, že její činnost může být považována za lékařskou praxi nebo že může mít negativní zdravotní dopady. Soud také konstatoval, že programy sdružení nejsou lékařskou praxí. Rozsudek byl zrušen odvolacím soudem, který věc vrátil k řízení soudu prvního stupně. Odvolací soud se neztotožnil s hodnocením důkazů soudem prvního stupně a s jeho rozhodnutím prohlásit některé důkazy, zejména znalecké posudky, za nepřijatelné. Doporučil, aby soud prvního stupně nařídil nová psychiatrická vyšetření paní S. D. Věc byla dále rozhodována soudem prvního stupně. Paní S. D. se k řízení před soudem nedostavila a oznámila, že si nepřeje se účastnit řízení. Dr. Ig. se řízení také nezúčastnila; podle soudu se jí nepodařilo doručit předvolání. Soud vyhověl návrhu obžaloby na přečtení výpovědi paní S. D., kterou učinila ve fázi vyšetřování. Obhajoba proti tomu nic nenamítala. Obhajoba navrhla nepřipuštění stanovisek znalců předložených obžalobou, což soud zamítl (§ 52 -

83).

V roce 2009 soudce z neznámých důvodů odstoupil z rozhodování ve věci a byl nahrazen jiným. Zdá se, že kvůli změně soudce byla věc projednávána znovu od počátku. Obžaloba prohlásila, že z důvodu promlčení souhlasí se zastavením stíhání. Stěžovatelka však trvala na projednání věci s tím, že chce prokázat svoji nevinu. Obžaloba znovu požádala o přečtení výpovědi paní S. D. a další osoby, které učinily ještě před zahájením soudního řízení; s tím obhajoba již nesouhlasila. Soud však rozhodl o přečtení těchto výpovědí; podle soudu ze spisu a „obdržených informací“ vyplývá, že zdravotní stav paní S. D. neumožňuje její účast na řízení. Podle soudce nebylo ani možné vyslechnout znalkyni dr Ig., aniž by ovšem vysvětlil z jakého důvodu, a nařídil přečtení její dřívější výpovědi. Následně soudce přečetl několik dalších výpovědí svědků, kteří byli vyslechnuti v počáteční fázi řízení. Obhajoba požádala soud o nařízení dalšího vyšetření příčin psychické poruchy paní S. D. a její souvislosti s účastí na programech sdružení. Podle obhajoby se dřívější závěry znalců rozcházejí a nejsou úplné. Soudce návrh zamítl, neboť měl za to, že předložené odborné posudky jsou dostatečným pokladem k rozhodnutí o věci samé. Dne 25. 12. 2009 shledal soud stěžovatelku vinnou. Soud dospěl k závěru, že stěžovatelka mezi 24. 4. a 23. 6. 2002 pod rouškou „programů“ a „tréninkových kurzů“ poskytovala paní S. D. lékařské služby z oblasti psychoterapie, psychiatrie a adiktologie, aniž by k poskytování těchto služeb měla potřebné vzdělání a povolení. Soud shledal příčinnou souvislost mezi účastí paní S. D. na programech sdružení a jejími zdravotními problémy. Nezákonné a nedbalé jednání stěžovatelky tedy způsobilo paní S. D. středně závažnou škodu na zdraví. Soud shledal stanoviska znalců předložená obhajobou z důkazního hlediska nepřípustnými, neboť podle jeho výkladu právních předpisů nemůže strana sama ze své vlastní iniciativy žádat o odborná stanoviska. Soud také nepřihlížel k výpovědím svědků, kteří se sami účastnili programů sdružení, protože jejich názor o povaze a účincích těchto programů byl subjektivní. Soud uložil stěžovatelce trest odnětí svobody v délce dvou let, nicméně s ohledem na promlčení nedošlo k jeho výkonu. Obhajoba se proti rozsudku odvolala. V první řadě namítala, že soud založil své rozhodnutí na výpovědích svědků, kteří před soudem osobně nesvědčili.

Navíc soud odmítl akceptovat jako důkaz stanoviska znalců předložená obhajobou ani nenařídil nové vyšetření zdravotního stavu paní S. D. Odvolací soud potvrdil rozsudek soudu prvního stupně, neboť neshledal žádná hmotněprávní ani procesní pochybení (§ 84 - 107).

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

1. K tvrzenému porušení článku 6 Úmluvy
2. Stěžovatelka tvrdila, že řízení v její věci nebylo spravedlivé a že obhajoba byla v nerovném postavení ve vztahu k obžalobě ohledně dokazování. Stěžovatelka svoji stížnost opřela o článek 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d), které stanoví:
3. „Při rozhodování o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu ... má každý právo na to, aby jeho věc byla spravedlivě projednána ...
4. Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva:

...

1. d) vyslychat nebo dát vyslychat svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslechu svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě...”
2. K odůvodněnosti
3. Neúčast paní S. D. na soudním řízení

(a) Obecné principy

152. Článek 6 odst. 3 písm. d) zakotvuje princip, že předtím, než může být obviněný odsouzen,

standardně musí být všechny důkazy – s ohledem na kontradiktornost řízení – provedeny v jeho přítomnosti při veřejném slyšení. Výjimky z tohoto pravidla jsou možné, ale nesmí porušovat práva obhajoby, která zpravidla vyžadují, aby obviněný měl adekvátní a náležitou příležitost klást svědkovi vypovídajícímu v jeho neprospěch otázky a zpochybnit jeho svědectví, a to buď v situaci, kdy svědek vypovídá, nebo v pozdější fázi řízení (viz Luca proti Itálii, č. 33354/96, § 39. ECHR 2001-II; Solakov proti Bývalé jugoslávské republice Makedonii, č. 47023/99, § 57. ECHR 2001-X; Al-Khawaja a Tahery, č. 26766/05 a 22228/06. velký senát, § 118, ECHR 2011). Pro případ nepřítomnosti svědků stanovil velký senát Soudu dvě kritéria pro hodnocení toho, zda je připuštění jejich svědectví slučitelné s právem na spravedlivý proces. Zaprvé musí být prokázáno, že existuje dobrý důvod pro nepřítomnost svědka. Zadruhé i tam, kde existuje takový dobrý důvod, můžou být v případech odsouzení výhradně či v rozhodující míře na základě svědectví osob, kterým obžalovaný neměl příležitost klást otázky, zasažena práva obhajoby v míře neslučitelné s požadavky článku 6. Proto tam, kde bylo svědectví nepřítomného svědka jediným či klíčovým důkazem pro odsouzení, byly vyžadovány adekvátní vyvažující prvky, včetně existence přesvědčivých procesních záruk, které umožňovaly řádné a spravedlivé vyhodnocení spolehlivosti důkazů (viz Al-Khawaja a Tahery, cit. výše, § 119 a 147).

153. (...) Je významným prvkem spravedlivého trestního řízení, že je obviněný konfrontován se svědkem za přítomnosti soudce, který nakonec věc rozhodne, aby soudce slyšel svědka přímo, sledoval jeho vystupování a vytvořil si názor na jeho věrohodnost (viz P. K. proti Finsku, č. 37442/97, rozhodnutí ze dne 9. července 2002; viz také, mutatis mutandis, Milan proti Itálii, č. 32219/02, rozhodnutí ze dne 4. prosince 2003; Pitkänen proti Finsku, č. 30508/96, rozhodnutí ze dne 9. března 2004, § 62 – 65; viz také Pichugin proti Rusku, č. 38623/03, rozhodnutí ze dne 23. října 2012, § 199; mutatis mutandis, Valeriy Lopata proti Rusku, č. 19936/04, rozsudek ze dne 30. října 2012, § 128).

(b) Uplatnění uvedených zásad na projednávanou věc

154. Stranami není rozporováno, že paní S. D. nesvědčila u soudu a že nebyla obhajobou vyslechnuta. Soud prvního stupně použil její výpověď získanou v průběhu policejního vyšetřování.
155. Podle soudce, který věc posuzoval a vydal stěžovatelkou zpochybněný rozsudek, byl příčinou neúčasti paní S. D. na soudním řízení její křehký duševní stav. Soud poznamenává, že paní S. D. vskutku trpěla duševní poruchou, která údajně měla souvislost s jednáním stěžovatelky. Soud vnímá zájmy svědků, a zejména fyzickou a psychickou integritu údajné oběti trestného činu, jako významné faktory, které někdy mohou vyžadovat omezení práv obhajoby vyplývajících z článku 6 odst. 3 písm. d). Rozhodnutí vnitrostátního soudce nepředvolat paní S. D. k výslechu bylo podloženo dvěma lékařskými potvrzeními z ledna 2006 a března 2007, která nedoporučovala její účast na řízení před soudem, protože by u ní mohla vyvolat relaps (viz § 58 a 88). Rozhodnutí soudce nepředvolat paní S. D. bylo tedy založeno na známých skutečnostech a bylo opřeno o stanovisko lékařů. Soud je ochoten akceptovat, že předmětné rozhodnutí nebylo svévolné (srov. Vronchenko proti Estonsku, č. 59632/09, rozhodnutí ze dne 18. července 2013, § 62 a 63. v souvislosti s kladením otázek nezletilé oběti sexuálního zneužívání).
156. Ještě za důležitější považuje Soud skutečnost, že důkaz paní S. D. nepředstavoval nezvratný důkaz v neprospěch stěžovatelky. Obhajoba nepopírala, že se paní S. D. účastnila programů sdružení, jak popisovala, a že měla následně zdravotní problémy. Stejně tak nebylo rozporováno vyjádření paní S. D. ohledně aktivit a cvičení, kterých se účastnila. Zdá se tak, že obhajoba se nepokoušela vyvrátit klíčové pasáže výpovědi paní S. D. Obhajoba byla postavena na jiných argumentech, které se vztahovaly k otázce lékařského vyšetření (zejména existence příčinné souvislosti mezi duševní poruchou paní S. D. a její účastí na programech sdružení) a k právním otázkám (hodnocení povahy praktik sdružení jako „lékařské“). Je nepravděpodobné,

že by paní S. D. jako laik byla schopna přispět k vyjasnění některé z těchto otázek. Proto Soud nespatřuje ve výpovědi paní S. D. „jediný a rozhodující“ důkaz v neprospěch stěžovatelky (viz Al-Khawaja a Tahery, § 152 a srov. s věcí Vronchenka, § 59, obě cit. výše).

157. Za těchto okolností, a zejména s ohledem na nízký význam výpovědi paní S. D. jako svědkyně, je Soud připraven uzavřít, že její neúčastí na soudním řízení, která byla vyvážena upřímným zájmem o její zdraví, nebyla žádným zásadním způsobem dotčena práva obhajoby. Na základě této skutečnosti tak nedošlo k porušení článku 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy.
158. Posuzování znaleckých důkazů
159. Stěžovatelka také zpochybňovala způsob, jakým vnitrostátní soud nakládal se „znaleckými důkazy“ a posuzoval je. Tvrdila, že posudky předložené znalci obžaloby byly akceptovány jako důkazy, zatímco posudky a stanoviska znalců navržené obhajobou byly odmítnuty jak nepřijatelné. Stěžovatelka měla také za to, že obhajobě nebylo umožněno se účastnit přípravy odborných posudků.

(a) Obecné principy

169. Je v první řadě na vnitrostátních soudech, aby rozhodly o formální přípustnosti konkrétního důkazu (viz Garcia Ruiz proti Španělsku, č. 30544/96, velký senát, ECHR 1999-I, § 28). Stejně tak není podle článku 6 standardní úlohou Soudu posuzovat věrohodnost konkrétního odborného posudku, který měl vnitrostátní soudce k dispozici (viz Khodorkovskiy a Lehedev, cit. výše, § 700). S výhradou určitých výjimek je obecným pravidlem široká diskrece vnitrostátního soudce při volbě mezi vzájemně si odporujícími stanovisky odborníků a výběru toho, které z nich považuje za konzistentní a věrohodné. Nicméně pravidla ohledně přijatelnosti důkazů mohou někdy odporovat principům rovnosti zbraní a kontradiktornosti řízení nebo jiným způsobem ovlivnit spravedlnost procesu (viz například Tamminen proti Finsku, č. 40847/98, rozhodnutí ze dne 15. června 2004, § 40 – 41). V souvislosti se znaleckými důkazy nesmí pravidla o přijatelnosti důkazů zbavit obhajobu možnosti tyto důkazy efektivně zpochybnit, zejména předložením jiných stanovisek a posudků. V některých případech může být odmítnutí alternativního znaleckého posudku jako důkazu posouzeno jako porušení článku 6 odst. 1 (viz Stoimenov proti Bývalé jugoslávské republice Makedonii, č. 17995/02, rozsudek ze dne 5. dubna 2007, § 38 a násl.).

(ii) K posuzování znaleckých posudků ohledně duševní poruchy paní S. D. v soudním řízení

(a) Nemožnost obhajoby klást otázky klíčovému znalci

176. Soud připomíná, že psychické zdraví paní S. D. bylo předmětem vyšetření dne 25. 7. 2003. Zpráva z něj je jediným posudkem založeným na osobním vyšetření údajné oběti, všechna následná vyšetření vycházela pouze z dokumentů ve spisu. Proto byla důkazní hodnota zprávy obzvláště vysoká. 177. Soud souhlasí s tím, že obhajoba byla dostatečně seznámena s obsahem tohoto posudku, a byla tak schopna rozporovat jeho závěry v soudním řízení. Nicméně, tím práva obhajoby nekončí. Podle ustálené judikatury Soudu musí mít obhajoba právo na seznámení se s posudkem a zpochybnění nejen posudku jako takového, ale také věrohodnosti těch, kteří jej vypracovali, a to prostřednictvím přímého kladení otázek (viz, kromě dalších, Brandstetter proti Rakousku, rozsudek ze dne 28. srpna 1991, § 42, série A č. 211; Doorson proti Nizozemsku, rozsudek ze dne 26. března 1996, § 81 – 82, Reports of Judgments and Decisions 1996-II; Mirilashvili proti Rusku, č. 6293/04, rozsudek ze dne 11. prosince 2008, § 158).
177. Posudek byl připraven třemi znalci. Jeden z nich, dr. Gul., z neznámých důvodů nebyl nikdy soudem vyslechnut. Další členka znaleckého týmu, dr. N., vyslechnuta před soudem byla. Nicméně z jejího výslechu před soudem vyplývá, že je přesvědčena o tom, že znalecký tým měl neúplné informace o povaze a anamnéze paní S. D. a že závěry posudku byly založeny na

domněnkách. (...) Soud z toho vyvozuje, že výpověď dr. N. nesvědčila obžalobě, spíše naopak.

178. Za těchto okolností bylo z hlediska obhajoby klíčové osobně vyslechnout dr. Ig. – jedinou znalkyni, která při výslechu vyšetřovatelem jednoznačně uvedla, že podle jejího názoru existuje přímá příčinná souvislost mezi psychickou poruchou paní S. D. a její účastí na programech sdružení (viz § 61). Navíc byla zpravodajkou znaleckého týmu připravujícího posudek. Proto byl její výslech důležitý z hlediska interpretace závěrů posudku.
179. Soud poznamenává, že se dr. Ig. nezúčastnila řízení před soudem (...). Jak plyne ze záznamu o řízení, obhajoba trvala na jejím výslechu; nicméně soud to považoval z neznámých důvodů za „nemožné“. (...) Soud konstatuje, že obhajoba neměla možnost dr. Ig. vyslechnout ani ve fázi předběžného vyšetřování – opět z neznámých důvodů.
180. Za těchto okolností považuje Soud nepřítomnost dr. Ig. při soudním řízení za vážné znevýhodnění obhajoby.

(b) Nemožnost obhajoby opatřit nový lékařský posudek paní S. D. prostřednictvím soudu

182. (...) Obhajoba dne 7. prosince 2009 (viz § 95 a násl.) požádala soud o nový znalecký posudek. V žádosti uvedla, že podle názorů dr. N. a dr. Ch. (...) by bylo další psychiatrické vyšetřování údajné oběti vhodné (viz § 93). Nicméně, soud žádost o nový znalecký posudek zamítl.
183. S ohledem na okolnosti posuzovaného případu, kdy se obhajoba neúčastnila příprav původního znaleckého posudku, nikdy nekladla otázky klíčovými znalci zastávajícími názory shodné s obžalobou a dva další znalci z oboru vypovídající před soudem doporučili další psychiatrické vyšetření paní S. D., je zamítnutí žádosti pochybné. Tento závěr podporuje i skutečnost, že v původním řízení, které skončilo zproštěním obžaloby, soud odmítl akceptovat zpochybňovaný posudek. Ačkoli nebyl soudce v dalším řízení vázán tímto rozhodnutím, bezvýhradné spolehnutí se na tento posudek bez dalšího prověření, které bylo doporučeno dvěma znalci, se jeví jako nepodstatné.

(c) Nemožnost obhajoby předložit jiný znalecký posudek

192. (...) Soud si všímá toho, že podle vnitrostátního soudce „strana nemůže sama ze své vlastní iniciativy a mimo soudní jednání žádat o znalecké posudky“. (...) Proto soudce obhajobě neumožnil, aby předložila písemná stanoviska „specialistů“ za účelem zpochybnění písemných posudků „znalců“, opatřených a předložených obžalobou.

(d) Celkové zhodnocení posuzování odborných posudků ohledně vlivů programu na psychický stav paní S. D.

193. Soud zdůrazňuje, že rozlišování mezi procesním postavením „specialisty“ a „znalce“ v ruském právu nemusí automaticky ve všech případech zakládat porušení článku 6 odst. 1. (...)
194. Nicméně, v posuzovaném případě toto rozlišování v kombinaci s dalšími znevýhodněními obhajoby ohledně znaleckých posudků v průběhu řízení zapříčinily nerovné postavení mezi obhajobou a obžalobou. Klíčové odborníci obžaloby, dr. Ig., nebyly obhajobou nikdy kladeny otázky. Obhajoba se neúčastnila opatřování znaleckých posudků ve fázi vyšetřování. Státní zástupce i soud neadekvátním způsobem a navzdory názoru dvou vyslechnutých znalců i předchozího soudu odmítli další vyšetření. Konečně obhajoba neměla fakticky žádnou možnost zpochybnit posudky vlastními protidůkazy. Obhajoba mohla pouze žádat o spolupráci „specialisty“, jejichž postavení je nižší než to „znalců“, a navíc obhajobě nebylo umožněno předkládat písemná stanoviska „specialistů“ v soudním řízení, zatímco obžaloba a soud vycházely z písemných stanovisek „znalců“, shromážděných vyšetřovatelem ve vyšetřovací fázi.
195. Soud dospívá k závěru, že pokud jde o posuzování odborných posudků ohledně duševní poruchy paní S. D., obhajoba byla v tak nevýhodném postavení ve vztahu k obhajobě, že nemůže být považována za slučitelné s požadavky principu rovnosti zbraní, vyplývajících z

článku 6 odst. 1 Úmluvy.

(iii) K přezkumu znaleckých posudků ohledně „lékařské“ povahy programů sdružení

(b) Vyloučení svědectví dr. A. soudem

201. (...) Soud si všímá toho, že znalecký posudek dr. A. byl opatřen ve vyšetřovací fázi před zahájením soudního řízení z iniciativy vyšetřovatele. Posudek dr. A. svědčil jasně ve prospěch obhajoby. Nicméně, ani v jednom z rozsudků ve věci na něj není odkázáno. Zdá se, že nebyl soudu vůbec předložen, nebo že jej soudy nevzaly v úvahu. V každém případě podle Soudu příslušné orgány porušily základní zásady spravedlivého procesu. Z judikatury Soudu vyplývá, že obžaloba musí obhajobě zpřístupnit „všechny hmotné důkazy, které má k dispozici, ať už svědčí ve prospěch či neprospěch obviněného“ (viz, kromě mnoha dalších, Edwards proti Spojenému království, rozsudek ze dne 16. prosince 1992, § 36, série A č. 247-B). Existují některé výjimky z tohoto pravidla, ale vláda na ně neodkázala. A fortiori, pravidlo zpřístupnění důkazů svědčících ve prospěch obviněného vyžaduje předložení takového důkazu obžalobou k posouzení soudu. Takové pravidlo by pak nemělo smysl, kdyby soudy měly možnost ponechat takový důkaz zcela mimo své úvahy a ani jej nezmínit ve svých rozsudcích.

(c) Shrnutí závěrů Soudu týkajících se článku 6 Úmluvy

207. Soud si je vědom skutečnosti, že soudce vyslechl řadu svědků obhajoby, posoudil několik znaleckých posudků a prostudoval různé dokumenty. Nicméně, otázka, zda byla ve vztahu mezi obžalobou a obhajobou zachována „rovnost zbraní“ a zda bylo řízení „kontradiktorní“, nemůže být zodpovězena pouze po stránce kvantitativní. V posuzovaném případě bylo velmi obtížné pro obhajobu efektivně zpochybnit odborné posudky předložené soudu obžalobou. Za těchto okolností byl způsob, kterým byly odborné posudky posuzovány v soudním řízení, nespravedlivý. (...)

208. Na základě výše uvedeného Soud uzavírá, že došlo k porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy.

III. K použití článku 41 Úmluvy

1. Újma

2. Podle vlády by samotné zjištění porušení představovalo dostatečné zadostiučinění, „neboť v takovém případě by byl odsuzující rozsudek podle trestního řádu Ruské federace zrušen v rámci výkonu rozsudku Soudu“.

3. Soud považuje obnovu řízení ve věci za nejvhodnější prostředek nápravy porušení stěžovatelčích práv podle článku 6 Úmluvy a všímá si této možnosti dostupné stěžovatelce podle vnitrostátního práva. Nicméně, znovuotevření věci nepovažuje samo o sobě za dostatečné zadostiučinění s ohledem na délku trestního řízení a závažnost zjištěných procesních pochybení. (...) S ohledem na dostupné podklady a na spravedlivém základě Soud stěžovatelce přiznává zadostiučinění za nemajetkovou újmu ve výši 4000 EUR (...).

VÝROK

Z těchto důvodů Soud

1. Prohlašuje jednomyslně stížnost za přijatelnou;
2. Rozhoduje jednomyslně, že došlo k porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy při posuzování odborných posudků;
3. Rozhoduje šesti hlasy proti jednomu, že neúčastí paní S. D. na soudním řízení nedošlo k porušení článku 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy;
4. Rozhoduje pěti hlasy proti dvěma, že není třeba zabývat se stížností na porušení článku 7

Úmluvy;

Společné částečně nesouhlasné stanovisko soudců Pinto de Albuquerque a Turkovicové

Podle obou soudců došlo v daném případě k nepředvídatelnému a retroaktivnímu použití blanketní trestněprávní normy. Ustanovení § 235 ruského trestního zákoníku je totiž blanketní normou obecně postihující „šarlatánství“ a její obsah je závislý na jiných, netrestněprávních předpisech. Ty však výslovnou definici „vědeckého lékařství“ či „lidového lékařství“ neobsahují a jsou natolik vágní, že nebylo možné předvídat, že činnost sdružení podléhá povolení a že by stěžovatelka mohla být případně trestněprávně odpovědná. Navíc soudy ve věci aplikovaly některá správní ustanovení retroaktivně. Oba soudci dále kritizovali skutečnost, že stěžovatelce byl uložen trest navzdory promlčení. Každý takový trest je podle nich v rozporu s principem zákonnosti, a to i v případě, že stěžovatelka vyjádřila vůli pokračovat v řízení navzdory promlčení. Došlo tak podle nich k flagrantnímu porušení článku 7 Úmluvy.

Částečně nesouhlasné stanovisko soudce Pinto de Albuquerque

Soudce de Albuquerque se neztotožnil s většinou ani v otázce (ne)porušení článku § 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy. Podle jeho názoru by mělo být přísněji nahlíženo na čtení výpovědi (učiněnou před zahájením soudního řízení) nepřítomného svědka před soudem v případě, kdy byl vyslýchán policií nebo státním zástupcem, nežli v případě, kdy se výslechu účastnil soudní orgán. Na stejnou situaci je třeba nahlížet přísněji také v případě, že se výslechu neúčastnil ani zástupce obhajoby. Podle disentujícího soudce musí být standard vyžadovaný Soudem, například ve věci Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království, dále rozvinut na základě hodnocení těchto kritérií: (1) důvod pro neúčast svědka na soudním řízení, (2) povaha orgánu, před nímž svědek vypovídal, (3) přítomnost zástupce obhajoby při tomto výslechu, (4) existence jiných prostředků k zajištění práva obhajoby na zpochybnění způsobu získání výpovědi, věrohodnosti svědka a spolehlivosti jeho výpovědi, (5) význam přečtené výpovědi a (6) vzdání se práva na křížový výslech svědka.

(zpracoval Mgr. Karel Ulík)